

Денисенко Олена Олександрівна,
кандидат географічних наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна, e-mail: denysenko.olena.o@gmail.com

КОНТЕКСТУАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ МІСЦЕ В МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСТ І МІСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Мета – відобразити сучасний дискурс щодо методологічного підходу контекстуалізації у сфері урбаністичних досліджень, проаналізувати напрями його використання для дослідження міст і міських територій, у тому числі трансформацій міських територій, а також проілюструвати основні способи контекстуалізації міських територій.

Методика – спирається на аналіз сучасних дебатів у сфері методології урбаністичних досліджень, зокрема місія, задач і способів використання методологічного підходу контекстуалізації, а також деталізацію можливих способів контекстуалізації, що можуть бути застосовані для різних цілей урбаністичних досліджень. Способи контекстуалізації та практика їх використання в урбаністичних дослідженнях проілюстровані численними прикладами дослідження трансформацій міських територій.

Результати – у статті розкрито методологічний дискурс щодо контекстуалізації як методологічного підходу сучасних урбаністичних досліджень та охарактеризовано основні способи контекстуалізації міських територій – за типом об'єкту, за розміром, за характеристиками національного контексту, місцем у просторовій організації, характеристиками міського контексту, місцезональним, функціями, етапами типом просторово-планувальної структури, типом процесів і т.п. Охарактеризовано використання різних способів контекстуалізації для дослідження трансформацій міських територій; кожен з цих способів проілюстрований прикладами.

Наукова новизна – у статті проілюстровано різні способи контекстуалізації міст і міських територій, висвітлено їх методологічну роль у сучасних урбаністичних дослідженнях, зокрема, дослідженнях трансформацій міських територій. Розкрито зміст окремих категорій у сфері міської теорії та методологічного дискурсу, зокрема, реконтекстуалізації та показано її використання для переосмислення процесів формування міст та міських територій в Україні.

Практичне значення – спираючись на конкретні приклади, показано, яку роль відіграє належна контекстуалізація як методологічний прийом в урбаністичних дослідженнях, формуванні уявлень про явища і процеси у містах, зокрема, для аналізу трансформацій міських територій, та ухвалення контекстуально-орієнтованих рішень у політиці міського розвитку.

Ключові слова: контекстуалізація, міські території, методологія, дослідження міст, компаративність.

Denysenko Olena Oleksandrivna,
Candidate of Geographical Sciences

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine,
e-mail: denysenko.olena.o@gmail.com

CONTEXTUALIZATION AND ITS PLACE IN THE METHODOLOGY OF URBAN STUDIES

Aim. The article is aimed to reflect the current discourse on methodological approach of contextualization in the field of urban studies, to analyze the ways of its use for the study of cities and urban areas, including the urban transformations, and to illustrate the main types of contextualizing the urban areas.

Methodology. The methodology is based on the analysis of contemporary debates on contextualization, in particular the place, tasks and ways of using contextualization in the field of urban studies, as well as the detailed analysis of possible types of contextualization that can be applied to different tasks of urban studies. Different types of contextualization and practice of their usage in urban studies are illustrated by many examples from urban transformations research.

Results. The article reveals the current discourse on contextualization as methodological approach in urban studies, in particular the main types of urban areas contextualization – by object type, by size, by national context, by role in spatial organization, by urban context, by location, by functions, by stages, by type of planning structure, by type of processes, etc. Various types of contextualization are characterized for the case of urban transformations, each of them is illustrated with examples.

Novelty. The article illustrates different types of urban areas contextualization and their methodological role in urban studies, specifically in research of urban transformations. Some specific terms in urban discourse and urban theory such as recontextualization are revealed, and their usage for rethinking the processes of urban growth and urban development in Ukraine is shown.

Practical significance. Based on specific examples, it is shown what role the proper contextualization as a methodological approach plays in urban studies for developing the concepts of urban processes and their research, specifically for urban transformations analysis and developing contextually sensitive urban policy.

Keywords: contextualization, urban areas, methodology, urban studies, comparative approach.

Постановка проблеми. Міста, міські території та сучасні складні соціально-просторові процеси у містах можуть бути належним чином визначені і досліджені лише крізь призму їх контекстуалізації – співвіднесення зі специфічним контекстом, що вплинув на їх формування та прояви. Контекст формують значимі суспільно-політичні, інституційні, соціальні, просторові, містобудівні та інші обставини, події, процеси та практики, що визначають, як різні об'єкти, явища і процеси виникають, розвиваються, проявляються, сприймаються і – врегульовуються. Співвіднесення процесів перетворення міського простору з конкретними ідеологічними, інституційними, міськими та іншими контекстами дозволяє не лише розглядати окремі приклади, але формувати різностороннє уявлення про ці процеси, їх зв'язок з відповідними контекстами, їх типи, форми прояву і т.п., порівнювати їх, тим самим аналізуючи процеси вироблення та перетворення міського простору в різних умовах. Саме процес контекстуалізації розкриває вплив місцевих умов на специфічні характеристики об'єктів, явищ і процесів, дозволяє характеризувати особливості вироблення простору в різних суспільно-політичних, інституційних та інших умовах, тим самим виконуючи важливу методологічну функцію. Розгляд контекстуалізації об'єктів крізь призму методології дослідження, його завдань і цілей – дозволяє зберегти баланс між аналізом значимих умов та їх впливом на розвиток об'єктів, явищ і процесів та звичайною описовістю. Відповідно, дана стаття покликана розкрити методологічний вимір контекстуалізації як процесу, спираючись на аналіз практики урбаністичних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження у сфері міського розвитку, просторового планування та урбаністичної теорії, наголошують на складності та різноманітності контекстів, у яких розвиваються міста та формується міська політика (Healey, 2003; Schmid et al.). Проте різні міста і регіони неоднаковою мірою залучені до цих процесів: тоді, як одні міста, переважно міста “Глобальної Півночі” тривалий час є осередками продукування урбаністичної теорії і кейсами для неї, інші міста і регіони виявилися на периферії цього процесу, що призвело до запиту на зміну парадигми продукування таких знань і компаративних досліджень (Peck, 2015; Robinson, 2011; Robinson, 2016; Ward, 2010]. Своєрідним продовженням цього процесу є запит на належні форми контекстуалізації, що апелюватимуть до актуальних дискурсів та формуватимуть їх.

Міста постсоціалістичного простору опинилися поза більшістю глобальних дискурсів останніх років і десятиліть і як кейси, і як місця продукування урбаністичної теорії (Chelcea et al, 2021; Gentile, 2018; Sjöberg, 2014; Tuvikene, 2016), зокрема, через усталене та занадто тривале співвіднесення з постсоціалізмом. Зважаючи на це, більшість міст регіону, а особливо українські міста, що мають тривалий і складний досвід спочатку радянської містобудівної політики, а пізніше її радикальної зміни у постсоціалістичній перспективі, потребують переосмислення як сучасної міської політики, способів її формування, так і реконтекстуалізації – переусвідомлення зв'язку та впливів на них значимих соціальних, ідеологічних, політичних і т.ін. процесів минулого та сьогодення. Це дозволить по-іншому сприймати, аналізувати і оцінювати їх місце у відповідних контекстах та взаємодію з ними, шляхом зміни уявлень про контекстуалізацію українських міст може бути змінене їх місце в урбаністичному дискурсі.

Хоча є спроби формалізувати підходи до визначення міського контексту (наприклад, (Serra et al., 2018) та ін. шляхом визначення специфічних комбінацій соціальних та фізичних (морфологічних) характеристик), проте переважно в урбаністичних дослідженнях використовується контекстуалізація як методологічний прийом, що дозволяє або заглиблюватися в різні контексти для аналізу їх впливу (наприклад, Wu, 2018; Peyroux et al., 2012), або розглядати різноманіття різних контекстів (наприклад, Streule et al.2020; Mallach et al., 2017). У цій статті ми розглядаємо контекстуалізацію саме як методологічний підхід та аналізуємо її для випадку дослідження міст і міських територій.

Мета статті. Стаття спрямована на відображення сучасного дискурсу довкола контекстуалізації як методологічного підходу в дослідженні міст, міських територій, соціально-просторових процесів та їх концептуалізації, а також на висвітлення способів контекстуалізації та їх використання. Стаття складається з двох частин. У першій частині контекстуалізація розкривається як методологічний підхід в урбаністичних дослідженнях, спираючись на аналіз кількох досліджень, їх цілей, результатів та методологічну роль контекстуалізації в цих дослідженнях. У другій частині аналізуються різноманітні способи контекстуалізації, у т.ч. їх використання для дослідження міських територій. Тим самим, у статті показано сучасний дискурс довкола методологічного підходу контекстуалізації та її роль у порівняльних дослідженнях та у формуванні нових знань про міста, міські території та процеси їх перетворення.

Контекстуалізація як методологічний підхід в урбаністичних дослідженнях. Фактично, кожне урбаністичне дослідження так чи інакше спирається на методологію контекстуалізації – у процесі визначення місця об'єкту дослідження у певній системі координат – просторових, інституційних, соціально-економічних чи будь-яких інших та співвіднесення з цими контекстами. Тим самим, об'єкт дослідження – міста та міські території – у ході такого “співвіднесення” поміщаються у певні просторові, інституційні і т.п. “контейнери”, що, з одного боку, дає уявлення про ці об'єкти шляхом “присвоєння” їм характерних ознак таких “контейнерів”, а з іншого боку, дозволяє “територіалізувати” будь-які суспільно-просторові процеси, розглядаючи та порівнюючи форми їхнього втілення у різних контекстах (“контейнерах”). За цією логікою, підходи контекстуалізації та компаративності методологічно доповнюють і поглиблюють один одного, даючи можливість розглядати різноманіття проявів процесів урбанізації та трансформацій міських територій та розвивати урбаністичну теорію.

Розглянемо кілька прикладів контекстуалізації, що використовуються в урбаністичних дослідженнях, та проаналізуємо зв'язок контекстуалізації з цілями і завданнями цих досліджень, отриманими результатами. У наведених прикладах використовуються різні способи контекстуалізації, різні завдання і об'єкти дослідження, що дозволяє проаналізувати, яким чином способи контекстуалізації пов'язані з результатами дослідження і формуванням уявлень про соціально-просторові явища і процеси.

На контекстуалізацію як співвіднесення з різними національними та міськими контекстами спираються Е. Пейру та ін. (Peugoux et al., 2012) для аналізу концепції управління центральними частинами міст, зокрема, її використання та адаптації. Характер використання концепції у процесі її “інтернаціоналізації” та поширення, дискурс довкола неї та місцевий теоретичний бекграунд автори ілюструють, спираючись на відображення режимів урядування, процесів неолібералізації міської політики та окремих локальних практик. У підсумку, Е. Пейру та ін. приходять до висновку, що аналіз концепції крізь призму вивчення підходів до управління в різних контекстах “...надає більш контекстуально-чутливу і складну картину локальних форм неолібералізації...” (Peugoux et al., 2012). З одного боку, такий підхід відображає вплив контексту та різних підходів до організації урядування і управління територіями, у тому числі на використання та способи “одомашнення” концепцій, їх адаптацію до місцевого контексту та його потреб. З іншого боку, вивчення форм втілення процесів і явищ у різних контекстах ілюструє множинність їх проявів, у даному випадку – неолібералізації міської політики, її адаптацію та зв'язок з місцевим контекстом, дозволяє характеризувати його більш повно і різносторонньо, зокрема, вивчати прояви, наслідки і ефекти.

Інший спосіб контекстуалізації пов'язаний зі співвіднесенням процесів трансформації міських територій з характеристиками національного контексту, зокрема, типом інституційного середовища. Ф. Ву, спираючись на аналіз змін інституційного середовища, зокрема, програм реконструкції та розвитку територій, характеризує моделі управління та “інституційні конфігурації”, що відрізняють китайський досвід від неоліберальних моделей міських трансформацій (Wu, 2018). Автор підкреслює, що для цих цілей необхідна контекстуалізація ролі держави в управлінні міськими трансформаціями з фокусом на інституційні особливості: динаміка взаємодії держави та ринку в Китаї є ключовою для розуміння характеру міських трансформацій та управління ними (Wu, 2018). Автор ілюструє, як соціально-економічні та інституційні зміни, у тому числі інституційні інновації, вплинули на міський розвиток, масштабні реновації і трансформації територій, тим самим показуючи, як інституційні процеси на національному рівні та специфіка місцевого середовища визначають характер трансформацій, їх організаційні форми та вплив на територію. Таким чином, співвіднесення трансформаційних процесів з особливостями національного контексту відображає “вбудованість” трансформаційних процесів у певну модель організації розвитку територій, зв'язок і спорідненість з іншими інституційними (чи будь-якими іншими) контекстами та їх характеристиками.

М. Стреуле та ін. (Streule et al., 2020), досліджуючи перетворення міських територій в процесі т. зв. “народної урбанізації” як специфічної форми урбанізаційних процесів, спираються на кілька різних міських контекстів – Мехіко, Стамбулу і Лагосу. Автори аналізують, як відбувається “народна урбанізація” у кожному з цих випадків і в результаті приходять до висновку, що вона може проявлятися в різний спосіб, “залежно від ширшого міського контексту, специфічних політичних розстановок і дій, що призводить до різноманіття просторових наслідків і темпоральних траєкторій” цього процесу (Streule et al., 2020). Цей приклад ілюструє, що один і той же за своєю сутністю процес, з одними й тими ж дійовими особами та базовими формами, може мати достатньо

відмінні локальні прояви, тенденції і динаміку у різних міських середовищах, у різний спосіб впливати на місцевий розвиток і трансформації території.

Автори дослідження приходять до висновку, що окремі моделі цієї форми урбанізації можуть бути “повною мірою вивчені лише в процесі контекстуалізації “народної урбанізації” серед інших урбанізаційних процесів, що формують міську територію” (там же). Таким чином, йдеться про доцільність співвіднесення предмету дослідження – у даному випадку специфічного типу урбанізаційних процесів – з іншими соціально-просторовими процесами у масштабах міста загалом, їх динамікою, практиками, рішеннями місцевої влади, способами регулювання та іншими значимими особливостями, що впливають на те, як формується, проявляється, поширюється той чи інший процес – яких форм, ознак та специфічних рис він набуває.

Аналіз окремих кейсів “у різних географічних та історичних контекстах” (Streule et al., 2020) автори доповнюють компаративним аналізом для виявлення спільних характеристик і загальних рис досліджуваного процесу. Тим самим, автори, розвиваючи концепцію “народної урбанізації”, намагаються врахувати різні варіації досліджуваного процесу і його темпоральні траєкторії, що в різних контекстах можуть проявлятися в різний спосіб (там же).

Таким чином, контекстуалізація як методологічний підхід може використовуватися для цілей:

- 1) Інтерпретації окремих кейсів та їх місця в урбаністичних процесах та урбаністичному дискурсі;
- 2) Поглибленого аналізу зв'язків між типами, формами, динамікою урбаністичних процесів та контекстом, у якому вони сформувалися – просторовим, інституційним, ідеологічним, соціальним і т.п.
- 3) Розширення уявлень про урбаністичні процеси та форми їх прояву у ході компаративного аналізу із залученням різних контекстів.

Вивчення проявів соціально-просторових процесів та явищ у локальних контекстах, доповнене їх порівняльним аналізом, дозволяє отримати нові знання і уявлення про ці процеси та явища, розглядаючи їх, з одного боку, контекстуально – через специфічні місцеві форми прояву та ознаки, а з іншого – формуючи теоретичні закономірності та уявлення про них в урбаністичній теорії, де компаративній методології належить важлива роль (Robinson, 2011; Schmid et al., 2018; Ward, 2010 та ін.). К. Шмід та ін., наголошуючи на постійному зростанні різноманітних форм урбанізації у світі, підкреслюють важливість дискусій, що спиратимуть на різні контексти, та їх взаємодію, зокрема, у процесі розбудови нових наукових концепцій, що не може спиратися лише на один випадок чи їх близьку сукупність (Schmid et al., 2018). Відповідно, роль компаративної методології, яка апелює до різних моделей і стратегій урбанізації, що пов'язані з різними досвідами і практиками урбанізації, є ключовою у формуванні нових уявлень про них (там же). М. Стреуле та ін. підкреслюють, що “хоча кожне місце у певний період часу – це результат багатьох специфічних умов і взаємодій, тим не менше можливо визначити певні базові структури і логіку, що залучають різний досвід для порівняння між собою” (Streule et al., 2020). Контекстуалізація як методологічний підхід, в основі якого лежить встановлення найбільш значимих обставин і умов, що характеризують об'єкт дослідження та визначають його специфічні особливості, доповнена компаративними дослідженнями, може розглядатися як важливий спосіб формування уявлень про сучасні явища і процеси у містах.

Хоча контекстуалізація є важливою частиною сучасної компаративної методології і порівняльних досліджень, проте для здійснення узагальнень, виокремлення певних тенденцій і спільних рис процесів і явищ не менш важливим є процес деконтекстуалізації. Деконтекстуалізацію можна розглядати як процес “позбавлення”, відмежування об'єкту від усталеного чи звичного контексту, належності (фактичної чи уявної) до певної змістовної, концептуальної чи просторової сукупності, крізь призму якої традиційно здійснюється його вивчення чи залучення до формування урбаністичної теорії і нових знань про урбаністичні процеси. Цей же, по суті, процес для випадку усталеного поєднання просторової та інституційної чи іншої форми контекстуалізації може бути визначений як детериторіалізація – процес “відділення” територіального “контейнера” від інституційного (чи будь-якого іншого, що характеризує цей контекст). У наведеному вище прикладі компаративного дослідження процесів “народної урбанізації”, що спирається на декілька різних міських контекстів, деконтекстуалізація використовується для “відділення” концепції “народної урбанізації” від латиноамериканського контексту, де вона набула поширення і має свої характерні риси, з метою її застосування для більшої кількості випадків в інших регіонах (Streule et al., 2020).

Детериторіалізацію постсоціалістичних міст Т. Тувікене визначає як підхід, що передбачає апеляцію радше до окремих характеристик міст і спільнот, ніж до “територіалізованих одиниць” (Tuvikene, 2016), де постсоціалізм слугує як територіальний “контейнер” щодо міст регіону, перешкоджаючи залученню міст регіону Центрально-Східної Європи до продукування сучасної міської теорії.

Адаптацію концепції до місцевого контексту Пейру та ін., Стреуле та ін. визначають як реконтекстуалізацію [Peugoux et al., Streule et al., 2020 та ін.], що пов’язана з переосмисленням концепції для кращого врахування специфічних місцевих умов під час формування моделі управління міськими територіями, а також тестування наукової концепції в різних міських контекстах. Так, Стреуле та ін., аналізують, як у різних контекстах мешканці організують будівництво, безпеку і розподіл свого житла, відповідні території і простори повсякдення, взаємодію між собою, землевласниками і державними агенціями, тим самим визначаючи основні характеристики досліджуваних форм урбанізації та їх зв’язок з більш широким просторовим контекстом (Streule et al., 2020). Проте реконтекстуалізацію можна трактувати навіть ширше – не лише як адаптацію до місцевих умов у процесі контекстуалізації концепцій, а як переосмислення усталеного зв’язку між явищами і процесами та певним контекстом – просторовим, інституційним, геополітичним чи іншим, коли сформовані уявлення про певний контекст потребують критичного перегляду – смислового, причинно-наслідкового і т.п. Про це йдеться, наприклад, в критичному аналізі концепції постсоціалізму як такої, що більше достатньою мірою не відображає специфіку, напрям та характер змін у регіоні Центрально-Східної Європи, проте “територіалізує” науковий дискурс щодо нього, тим самим дистанціюючи його від сучасної урбаністичної теорії (Chelsea et al. 2021; Tuvikene, 2016).

Для українських міст процес реконтекстуалізації має особливе значення, адже більшість процесів формування просторового каркасу міст в ході активної урбанізації та індустріалізації радянського періоду, управління якими здійснювалося з-за меж українських кордонів, так само, як і принципи, ідеологія та конкретні процеси формування міських територій потребують переосмислення. Таке переосмислення включає, зокрема, аналіз наслідків радянської політики простору для міст і територій, а також встановлення її прихованих цілей, механізмів утвердження соціурбанізму як специфічного просторового явища та відображення важливих обставин і процесів формування українських міст, що тривалий час були недооцінені чи оцінені неналежно. Наприклад, це стосується переосмислення соціального контексту, в якому формувалися індустріальні центри Придніпров’я та Донбасу 30-х років, коли штучний голод став одним з важливих чинників урбанізації та характеристикою соціально-просторового контексту, в якому відбувалося зростання нових індустріальних центрів. Саме штучний голод був однією з визначальних характеристик соціального контексту цього періоду, на фоні якого розбудовувалася велика радянська індустрія і соцімісто в його первинному вигляді. Тому важливий процес реконтекстуалізації та переосмислення будь-якого зі складних етапів розвитку українських міст, їх досоціалістичного, соціалістичного минулого чи суперечливих постсоціалістичних траєкторій.

Способи контекстуалізації міських територій: приклади та результати. Розглянемо основні способи контекстуалізації та приклади їх застосування для випадку аналізу трансформацій міських територій (рис. 1). Оскільки йдеться про способи співвіднесення об’єкту дослідження з іншими об’єктами різного просторового та ієрархічного рівнів, а також значимими процесами, необхідно підкреслити, що уявлення про контекстуалізацію як таку, а відповідно, способи контекстуалізації як методологічний підхід урізноманітнюються та ускладнюються паралельно з ускладненням соціально-просторових явищ і процесів, підходами та методами їх аналізу.

До основних способів контекстуалізації у дослідженнях міст та міських територій належать наступні.

За типом об’єкту – передбачає співвіднесення об’єкту дослідження з певним типом просторових об’єктів, що дозволяє відобразити значимі його характеристики за належністю до цього типу; а, відповідно, впливає на вибір методології дослідження, конкретних кейсів (у випадку необхідності їх визначення) та перспективи порівняльних досліджень. Урбаністичні дослідження найчастіше спираються на кілька основних типів об’єктів за просторовим охопленням: місто і його приміська зона впливу (метрополісний регіон, агломерація); власне, місто в його адміністративних межах; або – частина міської території. Кожен з цих просторових рівнів, закономірно, передбачає різні підходи, стратегії і методики дослідження, а відповідно, співвіднесення об’єкту дослідження з певним просторовим рівнем також впливає на визначення методологічного дискурсу, вибір стратегій, підходів та конкретних методик, що типово співвідносяться з тим чи іншим рівнем

(типом об'єкту/території). Аналогічно, вибір конкретних кейсів, на які спирається дослідження, їх просторовий масштаб, представлення та репрезентативність для цілей дослідження – є частиною співвіднесення цих кейсів з певним просторовим рівнем дослідження.

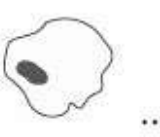

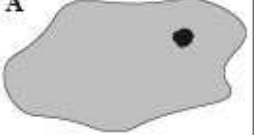

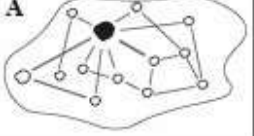
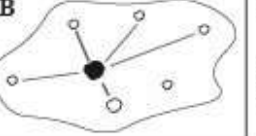
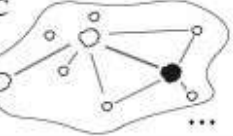

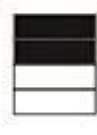

1. ЗА ТИПОМ ОБ'ЄКТУ	A 	B 	C ...		
2. ЗА РОЗМІРОМ	A 	B 	C ...		
3. ЗА ХАРАКТЕРИСТИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОГО КОНТЕКСТУ	A 	B 	C ...		
4. ЗА МІСЦЕМ В ПРОСТОРОВІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ	A 	B 	C ...		
5. ЗА ХАРАКТЕРИСТИКАМИ МІСЬКОГО КОНТЕКСТУ	A 	B 	C ...		
6. ЗА МІСЦЕПОЛОЖЕННЯМ	A 	B 	C ...		
7. ЗА ФУНКЦІЯМИ	A 	B 	C ...		
8. ЗА ЕТАПАМИ	A 	B 	C 	D 	E ...
9. ЗА ТИПОМ ПРОСТОРОВО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ	A 	B 	C ...		
10. ЗА ТИПОМ ПРОЦЕСІВ	A 	B 	C ...		

Рис. 1. Способи контекстуалізації міських територій

Так, наприклад, для цілей дослідження трансформацій міських територій, що спрямоване на аналіз способів вироблення простору, політики простору та її зміни, місця окремих інструментів та акторів, що беруть участь у виробленні простору, доцільно використовувати невеликі ділянки

міських територій, де зміна логіки розвитку міської території проявляється особливо яскраво. Зміна концепцій періоду соціалізму, транзитності і постсоціалізму, перетворення політик і регулювання, зміна дійових осіб і інструментів – так чи інакше лишають відбитки на міських територіях у процесі їх перетворення. Тому аналіз таких перетворень, спираючись на окремі ділянки міських територій, виділені за певними критеріями – просторовими, функціональними, планувальними, – дозволяє проаналізувати ці процеси для випадку міських територій одного функціонального типу (чи різних), одного планувального утворення (чи кількох) та в ході їх порівняльного аналізу – в одному місті (метрополісному регіоні), різних містах (регіонах), різних інституційних контекстах і тому подібне.

Контекстуалізація *за розміром* – передбачає співвіднесення з певними категоріями об'єктів, у випадку урбаністичних досліджень найчастіше використовується співвіднесення з певними категоріями міст за чисельністю населення. Проте в його основі так само можуть лежати інші ознаки та характеристики, крім чисельності населення, - адміністративний статус, обсяг виробленого регіонального продукту і т.п., які відображають значимі особливості міського середовища, що можуть впливати на досліджувані процеси. Так, динаміка, характер, форми процесів урбанізації та трансформацій міських територій – значною мірою залежать від характеристик міського середовища, до якого інтегрована та чи інша ділянка міської території.

Контекстуалізація *за характеристиками національного контексту* – передбачає співвіднесення міських територій і відповідних процесів їх перетворення з певними особливостями національних контекстів, до яких можуть віднесені геополітичні, інституційні, соціальні чи інші значимі особливості, що можуть впливати на характер та логіку розвитку територій, управління та регулювання цих процесів, взаємодію держави та інших акторів. З методичної точки зору цей спосіб контекстуалізації можна розглядати навіть ширше, застосовуючи історико-географічні, гео економічні, геополітичні критерії, що активно використовуються в сучасному урбаністичному дискурсі для співвіднесення з різними просторовими, але одночасно і специфічними геополітичними та гео економічними “контейнерами”, як то “Глобальний Південь”, “Центрально-Східна Європа”, “Донбас” і тому подібне. Кожен з таких просторових контекстів, залежно від критеріїв виділення і цілей дослідження може бути визначений і деталізований у різний спосіб. Водночас, кожен з них, з одного боку, є певним просторовим “контейнером” з набором характеристик, через який пізнаються міста і міські території. А з іншого боку, у межах сукупності міст, що інтегрована до кожного з цих “контейнерів”, процеси перетворення міських територій відзеркалюються та “переломлюються” у свій спосіб, що актуалізує доцільність використання кількох різних способів контекстуалізації для відображення і співвіднесення з найбільш значимими умовами розвитку міст.

Контекстуалізація *за місцем у просторовій організації* – передбачає типовий для суспільно-географічного дослідження аналіз ролі та положення об'єкту в організації території на різних рівнях – глобальному, макрорегіональному, національному, регіональному і т. ін., залежно від специфіки об'єкта. Тим самим, співвідносять об'єкт з певними просторовими структурами та визначають його місце і рівень інтегрованості: до якого просторового рівня структур об'єкт інтегрований; наскільки вони сформовані і розвинені; яке місце йому належить, та як змінюється ситуація. Тим самим, характеризують середовище, у якому розвивається об'єкт, його динаміку, вплив на становлення специфічного міського контексту.

Контекстуалізація *за характеристиками міського контексту* – передбачає співвіднесення з особливостями міського контексту, що інтерпретують будь-які значимі соціальні, інституційні, економічні чи інші обставини та умови, що здійснюють безпосередній вплив на типи процесів урбанізації, їх форми та наслідки, характер просторових трансформацій. Хоча характеристики міського контексту можуть визначатися в різний спосіб, залежно від цілей дослідження, і стосуватися різних вимірів – динаміки економічного розвитку, стану соціально-демографічної ситуації, типу планувальної організації території, специфічного політико-географічного, геополітичного та безпекового становища і т.п., сукупно ці та інші особливості міського середовища визначають унікальність кожного міського контексту як базису розвитку всіх інших просторових явищ і процесів, впливають на їх характер, динаміку, форми і тому подібне.

Саме просторовий рівень міста, де специфічним чином поєднуються різні характеристики міського середовища, формуючи різноманіття міських контекстів, може розглядатися як базовий для аналізу всіх процесів перетворення міських територій та їх контекстуалізації. Тому відповіді на питання про те, як сформувався міський контекст, як він розвивається, що визначає його динаміку і

напряму розвитку, як здійснюється регулювання розвитку міських територій, які процеси є визначальними і кому з акторів належить яка роль – ці та інші чинники визначають специфіку міського контексту та його вплив на те, як по-різному “переломлюється” кожен процес у різних міських контекстах.

Хоча кожне міське середовище певною мірою унікальне, тим не менше, відображення його характеристик і впливу на типи і форми урбанізаційних процесів та трансформації міських територій дозволяє аналізувати ці процеси більш різносторонньо і повно: як вони проявляються, яких форм набувають, як змінюється їх динаміка, які концепції лежать в основі і тому подібне, порівнювати їх прояви та впливи, роль у перетворенні територій та наслідки, що відображає сутність урбаністичної теорії. Доповнення знань про різноманітні соціально-просторові процеси та їх форми відбувається саме у ході їх співвіднесення зі специфічними міськими контекстами, де вони розвиваються і набувають характерних форм, наступного порівняння та концептуалізації. Тому вивчення процесів перетворення міських територій крізь призму особливостей міського контексту – є важливим елементом методології дослідження різних форм урбанізації та просторових трансформацій (як і будь-яких інших соціально-просторових процесів).

Контекстуалізація *за місцезнаходженням* передбачає співвіднесення об'єкту дослідження з іншими значимими просторовими об'єктами, які не лише характеризують його розміщення, але й впливають на логіку та динаміку всіх просторових процесів. Так, наприклад, для випадку міських територій здебільшого спираються на їх розташування: у приміській зоні, в місті у його периферійній частині або ж у центральній частині міста, що відповідно, певним чином характеризує контекст просторових процесів, їх моделі та концепції, теоретичний дискурс та компаративний потенціал. Втім, залежно від характеру об'єкту дослідження та його завдань, цей тип контекстуалізації навіть для міських територій може бути реалізований в інший спосіб: наприклад, шляхом співвіднесення з певними ареалами (за періодом чи характером забудови і т.п. - зона історичного центру, зона багатоповерхової забудови), природними об'єктами і т.п. Цей вид контекстуалізації, так само, як і інші, відображає різноманіття типів значимих просторових об'єктів та важливості співвіднесення з ними у ході аналізу міських територій та процесів їх перетворення.

Контекстуалізація *за функціями* (функціональним типом) – передбачає співвіднесення об'єкту дослідження з категорією(-ми) об'єктів, в основі виділення яких лежать функціональні ознаки. Це може стосуватися функціональної структури міст і територій та рівня її диверсифікованості, функціонального зонування територій і співвіднесення з відповідними типами і т.п. Тим самим, у ході такого аналізу, зважаючи на органічний зв'язок функціональної, територіальної та морфологічної структур, відбувається співвіднесення також зі специфічними рисами просторової організації, характерними для відповідних типів території, та соціально-просторовими процесами.

Контекстуалізація *за етапами* передбачає співвіднесення з певними етапами розвитку міст чи міських територій. При цьому критеріями виділення таких етапів можуть слугувати, як історичні, просторові, політичні, інституційні та інші ознаки, що визначають зміни у підходах, динаміці, логіці розвитку території та просторових процесів. Таким чином, співвіднесення міських територій з певними етапами та їх характеристиками може сприяти глибшому розумінню змін та просторових процесів на відповідних територіях, відкриває можливості для компаративного аналізу міських територій з різною специфікою міських контекстів на відповідних етапах.

Для випадку українських міст контекстуалізація за етапами часто передбачає аналіз перетворення територій крізь призму соціалістичного і постсоціалістичного етапів та змін у підходах, інструментах і практиках організації території.

Контекстуалізація *за типом просторово-планувальної структури* передбачає співвіднесення з певним типом організації простору та його характеристиками. У багатьох випадках, особливо коли йдеться про міста, де поєднуються кілька дуже відмінних типів просторово-планувальних структур, сформованих чи трансформованих за дуже різних обставин, співвіднесення з певним типом просторово-планувальної структури передбачає співвіднесення з певним типом місцезнаходження у міському просторі, його інтегрованості в міське середовище, типами забудови і т.п. Таким же чином цей спосіб контекстуалізації може інтерпретувати співвіднесення з просторовими процесами та дискурсами, що супроводжують перетворення кожного з типів просторово-планувальних структур: зміни морфології, функцій, соціальних практик і т.п.

Контекстуалізація *за типом процесів* – передбачає співвіднесення з певним типом процесів (субурбанізації, метрополізації, джентрифікації і т.п.), тенденцій, специфічних містобудівних та

інших ситуацій, що формуються в міському середовищі, а відповідно, дозволяє співвідносити окремі явища, проблеми і практики з іншими процесами, їх характеристиками і рисами. Це дає змогу розширювати можливості аналізу тих чи інших явищ, їх процесуальне сприйняття і трактування – крізь призму більш тривалих змін, а також формує потенціал компаративного аналізу для залучення більшої кількості кейсів з метою ідентифікації, визначення та оцінки різних процесів перетворення міського простору.

Висновки. Таким чином, контекстуалізація – необхідна методологічна складова урбаністичних досліджень, що допомагає інтерпретувати окремі міста, міські території та соціально-просторові процеси через контексти та дискурси, з якими вони пов'язані; більш глибоко аналізувати ці процеси, їх типи, форми, динаміку шляхом вивчення контекстів, у яких вони формуються; а також розкривати різноманіття типів і форм, яких набувають соціально-просторові процеси в різних контекстах, у ході компаративних досліджень.

Лише належний аналіз контексту, у якому формується і проявляється будь-яке явище чи процес, може сформулювати повне уявлення про нього та взаємозв'язки між соціальним, економічним та інституційним середовищем, практиками управління, регулювання та ухвалення рішень, допомагає встановити відношення зі значимими умовами, які визначають специфіку будь-яких об'єктів, явищ і процесів. Саме контекстуалізація будь-яких об'єктів, явищ і процесів дозволяє поглиблювати урбаністичну теорію, виділяючи типові ознаки і закономірності їх розвитку, а також специфічні, локальні форми прояву.

З ускладненням соціально-просторових процесів у містах та урбанізованих територіях урізноманітнюються та ускладнюються можливі способи їхньої контекстуалізації, зростає кількість та важливість контекстів, з якими доцільно співвідносити явища і процеси для їх інтерпретації та подальшого вивчення. Закономірно, що конкретні способи контекстуалізації та їх поєднання залежать від цілей та завдань дослідження і здебільшого включають мікс кількох найбільш значимих, пов'язаних з характером дискурсу, до якого апелює дослідження – ідеологічного (способи ухвалення рішень та співвідношення акторів), інституційного (управління та інструменти), соціального (соціальні практики) чи іншого дискурсу щодо того, як формується та перетворюється міський простір. Водночас, кілька способів контекстуалізації типово присутні майже в усіх урбаністичних дослідженнях – визначення типу об'єкту, визначення національного/регіонального контексту та визначення міського контексту. Кожен з них інтерпретує найбільш значимі характеристики, як змістовні, так і методологічні, та може бути доповнений іншими способами контекстуалізації, залежно від конкретних завдань дослідження.

Як методологічний підхід контекстуалізація є важливою частиною компаративних досліджень, що використовується для залучення кейсів з різних міських та інших контекстів, тим самим розширюючи географію продукування знань про сучасні міста і процеси в них та поглиблюючи уявлення про ці процеси, міський простір та його концептуалізацію. У той же час, контекстуалізація дозволяє проілюструвати різноманіття можливих форм і наслідків одних і тих же процесів у різних міських контекстах, що має ключове значення для політики міського розвитку та формування контекстуально чутливих підходів, що враховуватимуть особливості і різноманіття можливих місцевих ситуацій та потенційні наслідки впровадження нових політик і рішень, а відповідно, базуватимуться на їх різносторонньому аналізі.

Список використаних джерел References

- Chelcea, L., Ferenčuhová, S., & Bădescu, G. (2021). Globalizing postsocialist urbanism. *Global Urbanism: Knowledge, Power and the City*, 71-79.
- Gentile, M. (2018). Three metals and the 'post-socialist city': Reclaiming the peripheries of urban knowledge. *International Journal of Urban and Regional Research*, 42(6), 1140-1151.
- Healey, P. (2003). Collaborative planning in perspective. *Planning theory*, 2(2), 101-123.
- Mallach, A., Haase, A., & Hattori, K. (2017). The shrinking city in comparative perspective: Contrasting dynamics and responses to urban shrinkage. *Cities*, 69, 102-108.
- Peck, J. (2015). Cities beyond compare? *Regional Studies*, 49(1), 160-182.
- Peyroux, E., Pütz, R., & Glasze, G. (2012). Business Improvement Districts (BIDs): the internationalization and contextualization of a 'travelling concept'. *European Urban and Regional Studies*, 19(2), 111-120.
- Robinson, J. (2011). Cities in a world of cities: The comparative gesture. *International journal of urban and regional research*, 35(1), 1-23.
- Robinson, J. (2016). Thinking cities through elsewhere: Comparative tactics for a more global urban studies. *Progress in human geography*, 40(1), 3-29.
- Schmid, C., Karaman, O., Hanakata, N. C., Kallenberger, P., Kockelkorn, A., Sawyer, L., ... & Wong, K. P. (2018). Towards a new vocabulary of urbanisation processes: A comparative approach. *Urban Studies*, 55(1), 19-52.
- Serra, M., Psarra, S., & O'Brien, J. (2018). Social and physical characterization of urban contexts: Techniques and methods for quantification, classification and purposive sampling. *Urban Planning*, 3(1), 58-74.
- Sjöberg, Ö. (2014). Cases onto themselves? Theory and research on ex-socialist urban environments. *Geografie*, 119(4), 299-319.

- Streule, M., Karaman, O., Sawyer, L., & Schmid, C. (2020). Popular urbanization: Conceptualizing urbanization processes beyond informality. *International Journal of Urban and Regional Research*, 44(4), 652-672.
- Tuvikene, T. (2016). Strategies for comparative urbanism: post-socialism as a de-territorialized concept. *International Journal of Urban and Regional Research*, 40(1), 132-146.
- Ward, K. (2010). Towards a relational comparative approach to the study of cities. *Progress in human geography*, 34(4), 471-487.
- Wu, F. (2018). Planning centrality, market instruments: Governing Chinese urban transformation under state entrepreneurialism. *Urban studies*, 55(7), 1383-1399.

Надійшла до редколегії 14.08.2023

Прийнята до друку 13.09.2023